

שיעור כב

הקורא את המגילה למפרע

(מגילה יז ע"א)

א. קורא למפרע במגילה שכתובה כסדרה
ב. קורא כסדרה במגילה שכתובה למפרע
סיכום

א. קורא למפרע במגילה שכתובה כסדרה

במשנה (יז ע"א) נאמר:

הקורא את המגילה למפרע לא יצא;¹ קראה על פה, קראה תרגום, בכל לשון – לא יצא.

הריטב"א (שם) הסביר: "דאפילו בפרשיות כגון שהקדים פרשה שניה לראשונה". בתוספתא (ב, א) נאמר עוד בנוגע לקריאה למפרע:

הקורא את המגילה למפרע לא יצא, וכן בהלל וכן בקריאת שמע.
הקורא את המגילה [וטעה] והשמיט בה פסוק אחד לא יחזור ויקרא אותו הפסוק בפני עצמו.
אלא מתחיל מאותו הפסוק וגומר עד סוף, וכן בהלל וכן בקריאת שמע.
נכנס לבית הכנסת ומצאן שקראו חציה וגמר עמהן, לא יחזור ויקרא מראשה ועד אותו מקום.
אלא מתחיל מראשה וגומר עד סוף.²

המכנה המשותף להלכות אלו הוא שיש לקרוא את המגילה בשלמות וכסדר שהיא כתובה.³ בגמרא (שם) נאמר בנוגע ל"קורא מגילה למפרע – לא יצא":

מנא הני מילי?

אמר רבא: דאמר קרא "ככתבם וכזמנם" (אסתר ט, כז). מה זמנם למפרע לא, אף כתבם למפרע לא.

מידי קריאה כתיבה הכא? עשייה כתיבה, דכתיב "להיות עושים את שני הימים [האלה ככתבם וכזמנם]" (שם)?

אלא מהכא: דכתיב "והימים האלה נזכרים ונעשים" (שם, כח). איתקש זכירה לעשייה, מה עשייה למפרע לא, אף זכירה למפרע לא.

¹ הבעל שם טוב (דברי שלום, פרשת בא, דף לג ע"ג) הסביר על דרך הדרוש שמי שקורא את המגילה למפרע, דהיינו שחושב שאז היה הנס ולא עתה, אינו יוצא ידי חובה. כך כתב גם הרב צבי אלימלך שפירא (בני יששכר, כסלו טבת מאמר ב, אות ט), וכן בספרי חסידות נוספים.

² הלכה זו בנוגע למי שנכנס לבית הכנסת באמצע הקריאה נזכרה גם בגמרא (יח ע"ב).

³ הלכות אלו בנוגע למגילה, וכן גם בנוגע לקריאת שמע והלל, נזכרו גם בתוספתא (ברכות ב, ג-ד). המבנה של התוספתא בברכות מקביל לתוספתא במגילה, אך שם המוקד הוא קריאת שמע.

הגמרא דחתה את הלימוד מהפסוק "ככתבם וכזמנם" בטענה שהפסוק אינו עוסק כלל בקריאת המגילה אלא בקיום המצוות האחרות של פורים. אשר על כן רבא למד מפסוק אחר: "נזכרים ונעשים". יש להקיש זכירה לעשייה. כשם שאי אפשר להקדים ולקיים את מצוות הפורים למפרע לפני י"ד וט"ו באדר, כך גם אי אפשר להקדים את המאוחר בעת קריאת המגילה. כך הסביר הרמב"ם (פירוש המשנה ב, א):

נאמר במגלה "נזכרים ונעשים", כמו שאי אפשר לאדם בהתעסקו במלאכה לעשות עכשיו מה שכבר עבר, כך בקריאה לא יקרא בסוף מה שראוי לקרותו תחלה.

הרב שמואל שטרשון (רש"ש, יז ע"א) הדגים זאת כך:

דמה עשיה דעלמא יש לה סדר, כגון עשיית בנין מתחילה חוצבין האבן מן ההר, ואחר כך מסתתו, ואחר כך נותנו על הנדבך, ולמפרע אי אפשר, אף זכירה.

הנימוק הוא בדרך השלילה ומבוסס על התנהלות מקובלת, שלכל דבר יש סדר, מה קודם ומה מאוחר. בהמשך הסוגיה דנה הגמרא מה המקור לכך שאין לקרוא למפרע קריאת שמע והלל, ופרטי דינים הקשורים לכך.

בירושלמי (ב, א) נלמדה דרשה אחרת בנוגע לקריאת מגילה למפרע: "[הקורא למפרע] דכתיב 'ככתבם' (אסתר ט, כז). הלימוד הוא במובן החיובי. יש לקרוא את המגילה כפי שהיא כתובה, על פי סדר האירועים שאירעו.⁴

ההלכה שאין לקרוא מגילה למפרע נזכרה גם בהמשך הסוגיה (יח ע"א-ע"ב): "קראה... סירוסין לא יצא". רש"י (ד"ה סירוסין) כתב: "למפרע, כמו סרס את המקרא ודרשהו, וכן 'יצא מחותך או מסורס' (נדה כח, א)". רש"י (ברכות יג ע"א ד"ה מדברים) הדגים מה הכוונה למפרע בהקשר של קריאת שמע: "שיקרא הדברים כסדרן ולא למפרע, כגון ובשעריך, ביתך, מזוזות". סירוס הוא אמירת המילים שבפסוק בסדר אחר.

הרב אריה לייב (טורי אבן, יז ע"ב) שאל על כך שאין לשנות את סדר המילים בפסוק:

ואני תמה אמאי דחק לפרש כן, דהא וודאי כל כי האי גוונא שהיפך התיבות למפרע אין צריך קרא למעט, דאין זה לא קריאה ולא כתיבה, כיון דאין לו שום משמעות ואין זה אלא כמתלוצץ ומשחק בעלמא.

תשובתו היא שאף אם אדם "קורא ענין שיש לו משמעות בפני עצמו אלא שהקדים לו מה שכתוב מאוחר לו, הוי ליה קורא למפרע".

בירושלמי (ב, ב) נאמר אותו דין והוסבר גם מה הכוונה סירוסין: "סירוסים לא יצא... סירוסים חד פרה חד". אדם קורא פסוק א, מדלג לפסוק ג, וחוזר וקורא פסוק ב. גם זו קריאה למפרע, ועל כן הקורא סירוסין אינו יוצא ידי חובה. בהמשך הגמרא (יח ע"ב) נאמר:

⁴ הלימוד מפסוק זה נדחה בבבלי, אך בירושלמי הוא התקבל. הרב נפתלי צבי יהודה ברלין, הנצי"ב (מרומי שדה, יז ע"א) ציין את ההבדל בין הבבלי לירושלמי בלימוד מהפסוק. לפיו גם רבא התבסס על הפסוק "ככתבם" שיקרא כמו שכתוב, ולא למפרע. בבבלי נוסף גם "וכזמנם". "דאי מ'ככתבם', לא ידענו על מה הוא מורה שיהא הקריאה כמו הכתיבה, ועל זה באה הילפותא מ'כזמנם' לגילוי מילתא, שלא תהיה למפרע כמו זמן... ולפי דברינו אין זה אלא גילוי מילתא דלענין זה בעינן שיהא 'ככתבם'. והיינו דלא קאמר איתקש כתיבה לזמן, כמו דקאמר בסמוך איתקש זכירה לעשיה, דכאן אינו היקש כלל".

תנו רבנן: השמיט בה הקורא פסוק אחד, לא יאמר אקרא את כולה ואחר כך אקרא אותו פסוק, אלא קורא מאותו פסוק ואילך.

הרב מנחם המאירי (בית הבחירה, יח ע"ב) הסביר:

ואם השמיט בה הקורא פסוק אחד דרך מקרה, לא יאמר אגמור את כולה ואחזור ואקרא את הפסוק. אלא שתכף שזכר שכחתו, יחזור לאותו פסוק שדלג ויחזור ממנו ואילך על הסדר. והוא אמרם ז"ל קראה סירוסין לא יצא.

ראשונים נימקו מדוע הקורא למפרע לא יצא. הריטב"א (יז ע"א) כתב:

הקורא את המגילה למפרע לא יצא. ומוכח בגמ' דאפילו בפרשיות כגון שהקדים פרשה שניה לראשונה... במגילה אם סרס את הפרשיות, היפך כל הענין, דכולא כחדא פרשה היא.

המצווה היא לקרוא את המגילה כפי שהיא כתובה על פי סדר האירועים. הרב דוד בן לוי (ספר המכתם שם) הסביר: "הקורא את המגילה למפרע לא יצא. פירוש שאין הענין מובן באותה קריאה, וליכא פרסומי ניסא".

גם הרב מנחם המאירי (בית הבחירה שם) כתב:

הקורא את המגילה למפרע והוא ענין הקדמת המאוחר – לא יצא. שאין פרסום נס בקריאה זו. וכן שאינה קריאה כלל.

המכנה המשותף להסברים הללו הוא שחיסרון בקריאה למפרע הוא דין בדיני הקריאה והשמיעה של המגילה. המגילה צריכה להיקרא ולהישמע כסדר שהיא כתובה, שתהיה משמעות מובנת לתוכן, וכדי שיהיה בכך פרסום הנס.

הרמב"ם (הל' מגילה ב, א–ב) פסק:

א. הקורא את המגילה למפרע – לא יצא. קרא ושכח פסוק אחד, וקרא פסוק שני לו, וחזר וקרא פסוק ששכח וחזר וקרא פסוק שלישי – לא יצא, מפני שקרא פסוק אחד למפרע. אלא כיצד עושה? מתחיל מפסוק שני ששכח, וקורא על הסדר.
ב. מצא צבור שקראו חציה לא יאמר אקרא חציה האחרון עם הצבור ואחזור ואקרא חציה ראשון שזה קורא למפרע, אלא קורא מתחילה ועד סוף על הסדר.
קרא ושהה מעט וחזר וקרא אף על פי ששהה כדי לגמור את כולה, הואיל וקרא על הסדר – יצא.

הרמב"ם לא הסתפק רק באמירה שהקורא מגילה למפרע לא יצא, אלא כתב שלוש פעמים את הפן החיובי – יש לקרוא את המגילה "על הסדר". הרמב"ם ציין את הדוגמה שנזכרה בירושלמי, קרא ושכח לקרוא את הפסוק הבא או שדילג עליו. נראה שגם את האמירה החיובית, שיש לקרוא את המגילה "על הסדר", למד הרמב"ם מהתלמודים, שנכתב בהם שיש לקרוא על הסדר את ההלל ואת תפילת עמידה. בירושלמי (מגילה ב, א; ברכות ב, ד) נאמר על פי התוספתא שצוינה לעיל שאין לקרוא ההלל למפרע:

ותני אף בהלל ובקריית המגילה כן. ניחה בקריאת המגילה דכתיב "ככתבם", ברם בהלילא בגין דכתיב "ממזרח שמש עד מבוא מהולל שם ה'" (תהילים קיג, ב) 'מהולל שם ה' ממזרח שמש עד מבוא'. מה את שמע מינה? אמר רבי אבין: עוד היא אמורה על סדר "בצאת ישראל ממצרים" (שם קיד, א) – לשעבר. "לא לנו ה' לא לנו" (שם קטו, א) – לדורות. "הללו" (שם

ק"ז, א) "אהבתי כי ישמע ה'" (שם קטז, א) - לימות המשיח. "אסרו חג בעבותים" (שם קיח, כז) - לימות גוג ומגוג, "אלי אתה ואודך" (שם כח) - לעתיד לבא.

לפי רבי אבין לא רק שיש לומר את הפסוקים כסדר כתיבתם, אלא יש גם לומר את ההלל לפי סדר הפרקים שבתהילים, כי יש תוכן משמעותי דווקא לסדר זה.⁵ בסוגיית הבבלי (יז ע"ב-יח ע"א) נאמר שתפילת עמידה כתובה על פי סדר מובנה:

דתניא: שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה. אמר רבי יוחנן, ואמרי לה במתניתא תנא: מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים תיקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר... וכי מאחר דמאה ועשרים זקנים, ומהם כמה נביאים, תקנו תפלה על הסדר, שמעון הפקולי מאי הסדיר? שכחום וחזר וסדרום.

בבבלי לא נזכר הביטוי "על סדר" בקשר למקרא מגילה והלל. נראה שהרמב"ם נעזר בביטוי "על סדר" שנאמר בבבלי על סדר התפילה, ובירושלמי על קריאת ההלל, כדי להסביר את אופי הקריאה של המגילה, ומה גם שהרמב"ם (הל' חנוכה ג, ו) פסק "שקריאת המגילה היא ההלל" של פורים.⁶ גם רבנו יעקב (טור, אורח חיים סי' תרצ) כתב כדברי המשנה שאין לקרוא למפרע, וכן שאין לדלג פסוק ולחזור אחר כך, אך לא הדגיש בדבריו את הפן החיובי, שיש לקרוא את המגילה כסדר. הרב יוסף קארו (שם ו) פסק גם כדברי המשנה והירושלמי, אך הוא כתב בסגנון דומה לדברי הרמב"ם וציין גם כן שיש לקרוא את המגילה על הסדר. הטור והשולחן ערוך לא כתבו את ההלכה בנוגע למי שמצא ציבור שקרא חציה.⁷

ממכלול המקורות יש ללמוד שיש לקרוא את המגילה כסדרה. לא לשנות את סדר הפרקים, לא לשנות את סדר הפסוקים ואף לא את סדר המילים שבפסוק, גם אם הסדר השונה לא שינה את משמעות הדברים.⁸

⁵ בבבלי (יז ע"א) נלמד גם כן מפסוקים שיש לקרוא הלל על הסדר, אך בגמרא לא נזכרו המילים "על הסדר": "הלל מנלן? רבה אמר: דכתיב 'ממזרח שמש עד מבואו' (תהילים קיג, ג) – כשם שהשקיעה והזריחה של השמש אינן מתהפכות, כך יש להלל את ה' כסדר. "רב יוסף אמר: 'זה היום עשה ה' (שם קיח, כד) – כשם שסדר היום אינו משתנה, כך אין לשנות את סדר ההלל. "רב אויא אמר: 'הי שם ה' מברך' (שם קיג, ב) – "יהי" כהווייתו, מהללים ואחר כך מברכים. "ורב נחמן בר יצחק, ואיתימא רב אחא בר יעקב, אמר מהכא: 'מעתי ועד עולם' (שם) – כמו סדר העולם שאינו מתהפך.

⁶ להרחבה, שיעור יח: המגילה היא שירה, וקריאתה היא הלל.

⁷ אחרונים דנו בנוגע למי שבירך "על מקרא מגילה" והתחיל לקרוא את המגילה למפרע. הרב ישראל מאיר הכהן מראדין (ביאור הלכה, סי' תרצ ד"ה הקורא) כתב "דנתבטלה ברכתו כדין שאר הפסוק בין הברכה לתחלת המצוה". אך הרב יעקב חיים סופר (כף החיים, סי' תרצ, ס"ק מ) כתב שמאחר שבירך על המגילה וקרא חלק ממנה, לא הפסיד את הברכה. ראה גם: הרב אריה פומרנצ'יק (עמק ברכה, הלכות מגילה אות ו).

⁸ הרב נתן געשטטנר (שו"ת להורות נתן, טו, סי' מ, אותיות טו-יט) דן בהרחבה מה הפסול בקורא למפרע: "האם במה שהקדים את המאוחר, או במה שאיחר את המוקדם... לרש"י וירושלמי הפסול הוא במה שמקדים את המאוחר, נמצא דאיכא פסול עצם בקריאה זו שקורא אחר שהחסיר פסוק אחד, דקריאה זו הוי בגדר קריאה למפרע, ואילו לשיטת הר"ח והרמב"ם ליכא פסול למפרע רק במה שיקרא לבסוף את הפסוק שהחסיר, ומשום שאיחר את המוקדם". נראה שאין הכרח להסביר כך את דברי הראשונים הללו. למפרע זה ביטוי לקריאה שאינה כסדרה, ולא משנה אם הקדימו את המאוחר או שאיחרו את המוקדם.

ב. קורא כסדרה במגילה שכתובה למפרע

נחזור שוב ללימוד ממילות הפסוקים שנזכרו בבבלי ובירושלמי כמקור לכך שהקורא מגילה למפרע לא יצא. בבבלי (ז' ע"א) נזכרו דברי רבא, שלמד מהפסוק "והימים האלה נזכרים ונעשים" (אסתר ט, כח). לפי הירושלמי (ב, א) לומדים זאת מהמילה "ככתבם" (אסתר ט, כז). הרב יחיאל מיכל שורקין ("הקורא למפרע", הררי קדם, א, עמ' שכז) כתב שיש להבחין בין הלימוד בבבלי ובין הלימוד בירושלמי:

דלפי שיטת הבבלי אינו אלא חסרון בקיום המצוה של מקרא מגילה. אבל לפי שיטת הירושלמי דאינו "ככתבם", הוא עובר באיסור כשקרא למפרע, כמו כל פסוק דלא פסקיה משה אנו לא פסקינן [על פי מגילה כב ע"א]. דיש איסור לשנות את הדברים ככתבם של המגילה. אבל להבבלי הקורא למפרע אינו חסרון ב'ככתבם' אלא בקיום מצות מגילה, שלא יצא ידי חובתו, ואין בזה איסור.

על הסבר הבבלי יש להעיר שאכן קריאה למפרע היא חיסרון במצוות מקרא מגילה, אך לא נזכר כלל בגמרא איסור כלשהו בהקשר זה, ואין לכאורה משמעות למילים "ואין בזה איסור". גם בנוגע לירושלמי לא נזכר כלל איסור, והאמירה "כל פסוק דלא פסקיה משה אנו לא פסקינן" נאמרה בנוגע לקריאה בתורה שאין להפסיק אותה באמצע פסוק, אך לא נזכרה אמירה זו בנוגע למקרא מגילה. נראה להסביר את ההבדל בין הלימודים כך: לפי הבבלי אין לשנות או להפוך את סדר, כשם שאי אפשר להקדים את יום ט"ו באדר ליום י"ד באדר. זהו הסבר על דרך השלילה. לא הופכים סדר מובנה. לפי הירושלמי, הלימוד מהפסוק הוא שיש לקרוא את המגילה באופן שהיא כתובה בו. זהו הסבר על דרך החיוב. המגילה כתובה כסדר האירועים, וכסדר הזה יש לקרוא את הכתוב בה. בהמשך הירושלמי נלמדו הדינים שבהמשך המשנה "קראה על פה, קראה תרגום – לא יצא" גם כן מהפסוק "ככתבם". יש לקרוא ישירות מהמגילה ולא בתרגום, אלא כפי שהיא כתובה ולא בעל פה. נראה שהסבר הלימוד בבבלי ובירושלמי ממילות הפסוקים שהקורא למפרע לא יצא יכול לשמש בסיס לדיון בנוגע להלכה במקרה הפוך ממשנתנו – כשהמגילה כתובה כסדרה, אך הקורא קרא אותה למפרע. מה יהיה הדין כאשר המגילה כתובה למפרע, אך הקורא קרא המגילה כסדרה?⁹ במקרה כזה עסק הרב אהרון אלפנדארי (מרכבת המשנה, רמב"ם הל' מגילה ב, א). בדבריו הוא ציין התכתבות ארוכה בעניין זה בין הרב מאיר דנון ובין הרב בנימין הלוי. עיקר דבריהם הוא בפרשנות דברי רבא בסוגייתנו. הרב יצחק רפאל מאיי (שרשי הי"ם, רמב"ם שם) דן גם כן בדברי הרב דנון והרב הלוי, וסיכם את הדיון כך:

סוף דבר שלמוהר"מ דנון מפשט פשיטא ליה דאם קרא את המגילה כשהיא כתובה למפרע לא יצא, וצריך לחזור ולברך עליה ולקרותה במגילה כשרה. ולהרב בנימין הלוי ז"ל ספוקי מספקא ליה כיון שלא מצינו בשום תנא או אמורא או בשום פוסק ראשון או אחרון שיאמר

⁹ תפילין צריכות להיכתב כסדרן: "כותבן כסדרן, ואם לא כותבן כסדרן, הרי אלו יגנזו" (מכילתא דרבי ישמעאל בא – מסכתא דפסחא פרשה יח). בירושלמי (א, ט) נאמר: "אין תולין לא בתפילין ולא במזוזות". הרב דוד פרנקל (קרבן העדה שם) פירש: "דהוי ליה שלא כסדרן, וכתב 'והיו' (דברים ו, ו) בהווייתן יהו כסדרן". כך גם פסק הרמב"ם (הל' תפילין א, טז; הל' מזוזה ה, א). בנוגע לתפילין ומזוזות חלקו ראשונים אם גם סופר הסת"ם צריך לכתוב כסדר, או שרק התוצאה היא שהפרשיות יהיו כסדר. הרב יצחק זאב סולובייצ'ק, הגר"ז (הל' מזוזה שם) האריך מאוד בעניין זה. גם בנוגע למגילת סוטה נאמר (סוטה יז ע"ב): "כתבה למפרע – פסולה, דכתיב: 'וכתב את האלות האלה'" (במדבר ה, כג). הרחב בסוגיה זו הרב צבי רייזמן ("קריאה למפרע – מגילה, הלל, קריאת שמע, תפילה, פסוקי דזמרה, קריאת התורה ונ"ך וברכת כהנים", רץ כצבי – חנוכה ופורים, סי' כו).

דבר זה. דאם כדברי מוהר"מ דנון לא הוה משתמיט שום חד מינייהו לכתוב דבר זה שאם קרא אותה למפרע לא יצא, כך אם היתה כתובה למפרע לא יצא. ולענין הלכה למעשה נראה לעניות דעתי שצריך לחזור ולקרותה במגילה כתובה ותפורה כתקנה, אבל לא יחזור לברך עליה, מאחר שלא בא הדבר מבואר בשום אחד מהראשונים ואחרונים וכל כי האי מילתא אין כח ביד האחרונים לחדש דבר כזה מתוך פלפול ובפרט בענין ברכות שאינן מעכבות.¹⁰

לרב דנון היה פשוט וברור שיש לקרוא את המגילה כסדרה רק ממגילה שכתובה כסדרה, ואילו הרב הלוי לא הכריע בדבר, כי אם אכן ההלכה היא שיש לקרוא רק ממגילה שכתובה כסדרה, אזי היה צריך שיהיה הדבר כתוב במפורש בדברי תנאים ואמוראים או בדברי ראשונים ואחרונים. נראה להציע שמחלוקת האחרונים, שורשה בלימודים השונים מהפסוקים שנזכרו בבבלי ובירושלמי. לפי הירושלמי הפסוק "ככתבם" בא ללמד שאין זה מספיק לקרוא את המגילה כסדרה, אלא צריך שגם המגילה תהא כתובה כסדרה, כי הקריאה היא מתוך מגילה שכתובה כסדרה. אין לקרוא בעל פה את המגילה ואין לתרגם מגילה מדרשת אותו פסוק "ככתבם", מפני שיש לקרוא מתוך מגילה כתובה כסדרה. נראה שלפי הירושלמי אין לקרוא ממגילה שכתובה למפרע אף על פי שהקורא יקרא כסדרה.¹¹

לפי הבבלי "הקורא למפרע – לא יצא" כי המגילה צריכה להיקרא כסדרה, כדי שתהיה משמעות לתוכן הקריאה, ויש בזה פרסום הנס. אשר על כן אם קוראים את המגילה כסדרה ויש תוכן משמעותי לקריאה וכך מתפרסם הנס, אף על פי שהמגילה עצמה כתובה למפרע יוצאים ידי חובה. אלא שייתכן שגם לפי הבבלי לא יצאו ידי חובה בקריאה כסדרה אם המגילה כתובה שלא כסדרה. אומנם הסופר יכול לכתוב את המגילה שלא כסדרה, אך נראה שבסיכומו של דבר המגילה צריכה להיות כתובה כסדרה. יש לקרוא ממגילה שכתובה בשלמות, כאמור בגמרא (יח ע"ב – יט ע"א):

אמר רבי חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: הלכה כדברי האומר כולה. ואפילו למאן דאמר מאיש יהודי – צריכה שתהא כתובה כולה.

המקור לכך הוא מדברי התוספתא (ב, ה, על פי גרסת הגר"א):

מצות מגילה מתחלתה ועד סופה, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: מ"איש יהודי" (אסתר ב, ה). רבי יוסי אומר: מ"אחר הדברים האלה" (שם ג, א) רבי שמעון בן אלעזר אומר: מ"בלילה ההוא" (שם ו, א). אבל הכל מודים מצותה שתהא כתובה כולה.

"כתובה כולה" הכוונה היא כסדר שכתבו אנשי כנסת הגדולה (בבא בתרא טו ע"א). אם היא לא כתובה כסדר, ייתכן שמדובר באוסף של פסוקים או בתוכן כלשהו שקשור לנס פורים, אך אין זו "מגילת אסתר".

¹⁰ אחרונים נוספים עסקו בעניין, וחלקם ציינו את המחלוקת בין הרב דנון לרב הלוי: הרב יהודה עייאש (מטה יהודה סי' תרצא, ס"ק ב); הרב רפאל חזן (שו"ת חקרי לב, אורח חיים, ב סי' קלג; יורה דעה ג, בסופו השמטות לאורח חיים סי' קלג); הרב יהודה שמואל אשכנזי (בית עובד, הל' כתיבת המגילה סעיף טו, עמ' קע); הרב חיים פלאגי (רוח חיים, שולחן ערוך סי' תרצא, ס"ק ז; מועד לכל חי, סי' לא, אות ס); הרב חיים יוסף דוד אזולאי, חיד"א (ברכי יוסף, שולחן ערוך שם, ס"ק ח); הרב חיים מרדכי מרגליות (שערי תשובה, שם, ס"ק ז); הרב אריה לייב (טורי אבן, יז ע"א ד"ה אף כתבם למפרע לא); הרב יהודה אריה לייב אלטר (שפת אמת, יז ע"א ד"ה אמר רבא); הרב רחמים חי חיותה הכהן (פרחי כהונה, יט ע"א); הרב אפרים גרינבלט (שו"ת רבבות אפרים, ב, סי' קצב).

¹¹ הרב מאיר דנון והרב בנימין הלוי ציינו את דברי הירושלמי, ונדרש שם פסוק אחר ממה שדרש רבא בנוגע למי שקורא למפרע, אך לא תלו את מחלוקתם בדרשת הפסוקים בתלמודים.

יוצא אפוא שלפי שני התלמודים אין לקרוא כסדר ממגילה הכתובה למפרע, אך בכל זאת יש הבדל משמעותי בין הירושלמי לבבלי בנימוק ההלכה. לפי הירושלמי הלימוד מהפסוק "ככתבם" הוא שיש לקרוא את המגילה כסדרה מתוך מגילה הכתובה כסדרה. זו הלכה אחת. לפי הבבלי יש שתי הלכות נפרדות. יש לקרוא את המגילה כסדרה, כדרשת הפסוק: "והימים האלה נזכרים ונעשים" (שם כח), איתקש זכירה לעשייה, מה עשייה למפרע לא, אף זכירה למפרע לא, וכדי שיהיה תוכן ומשמעות לדברים ופרסום הנס. כמו כן, בנוסף יש לקרוא ממגילה שכתובה כסדרה, שאם לא כן הרי הוא קורא מספר אחר, ויש לראותו כמי שקרא בעל פה.

סיכום

"הקורא את המגילה למפרע – לא יצא" (יז ע"א). בבבלי למד רבא את מקורה של ההלכה מהפסוק: "והימים האלה נזכרים ונעשים" (אסתר ט, כח). איתקש זכירה לעשייה, מה עשייה למפרע לא, אף זכירה למפרע לא. בירושלמי למדו את ההלכה מהמילה "ככתבם" (שם כז), יש לקרוא המגילה כפי שהיא כתובה, יש לקרוא את המגילה כסדרה. לא לשנות את סדר הפרקים, לא לשנות את סדר הפסוקים ואף לא את סדר המילים שבפסוק, גם אם הסדר השונה לא שינה את משמעות הדברים. קריאה למפרע היא חסרת משמעות ואין בזה פרסום הנס. וגם אם הקריאה למפרע היא בעלת משמעות, לא יוצאים בה ידי חובה.

אחרונים דנו באריכות בשאלה מה יהיה הדין אם המגילה כתובה למפרע אך קוראים בה כסדרה. ייתכן שבזה חלקו התלמודים. לפי הירושלמי אין יוצאים ידי חובה בקריאה זו, כי המגילה צריכה להיות כתובה כסדרה, ורק ממגילה שכתובה כסדרה יש לקרוא. הכתיבה של המגילה והקריאה במגילה כזו הן אותו דין. לפי הבבלי, אם הקריאה היא כסדרה ויש משמעות לקריאה ולתוכנה, ויש בזה פרסום הנס, ויוצאים ידי חובה. אלא שנראה שגם לפי הבבלי, יש צורך שהמגילה תהיה כתובה כסדרה, ויש גם לקרוא את המגילה כסדרה. אנשי כנסת הגדולה קבעו את תוכן המגילה והסדר שבה, וזו היא מגילת אסתר. מגילה שכתובה בסדר אחר איננה נחשבת המגילה שצריך לקרוא ממנה. הקורא בה נחשב כקורא בעל פה, אף על פי שתוכן הקריאה הוא כסדרה. ולכן גם לפי הבבלי הקורא כסדרה מתוך מגילה שאינה כתובה כסדרה אינו יוצא ידי חובה.